

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ  
**ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ**

Ἰπὸ

ΙΩΑΝ. Ν. ΚΟΝΤΑΡΙΝΗ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

**ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ.**

ΚΕΦ. Α΄.

**Γεωγραφία.**

§ 1. *Θέσις.* Ἡ νήσος Φολέγανδρος (α), ἢ Πολέκανδρος, ἐκ τῆς κατὰ τὸ Ἰταλικὸν ἰδίωμα γραφῆς καὶ προφορᾶς Pholecantro ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἐν ταῖς νήσοις κυριαρχίας τῶν Γενευκίων καὶ Ἐνετῶν καλουμένη, κεῖται ὑπὸ τὴν 42° 40' ἀνατολ. μήκους καὶ 36° 45' βορ. πλάτους, ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἀρχιπελάγει (β), μεταξὺ τῶν μεσημβρινῶν Κυκλάδων (γ), γειτνιαζούσα δυτικῶς μὲν τῇ Κιμῳλίῳ, ἀφ' ἧς ἀπέχει χιλιόμετρα θαλάσσια Ἰταλικά 22 (δ), ἀνατολικῶς δὲ τῇ Σικίνῳ καὶ Θήρᾳ, ὧν τῆς μὲν ἀπέχει 14, τῆς δὲ 30 χιλίῳμ. θαλάσσια Ἰταλικά, ἀρκτικῶς τῇ Σίφνῳ καὶ Πάρῳ, ὧν τῆς μὲν ἀπέχει 28, τῆς δὲ 34 χιλίῳμ. θαλάσσια Ἰταλ. ἐννοουμένων τῶν διαστημάτων τούτων ἀπὸ τοῦ νῦν αὐτῆς ὀρμίσματος, «Καρκοστάσιον» κυριωνύμως ὀνομαζομένου, ἕως τοῦ λιμένος ἐκάστης τῶν ἀνωτέρω νήσων, κατὰ τὸν ὕδρογραφικὸν χάρτην τοῦ Νόρη, καὶ μεσημβρινῶς τῇ Κρήτῃ, ἧς τῶν πρὸς βορρᾶν λιμένων τοῦ μὲν Ἡρακλείου ἀπέχει 70, τοῦ δὲ Κυδωνίας 80 χιλίῳμ. θαλάσσια Ἰταλ.

§ 2. *Μέγεθος.* Ἐπιμήκης οὔσα ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, ἔχει μῆκος μέγιστον πήχεων βασιλ. (ε), 9,000 ἢ ἐννέα σταδίων (ς), πλάτος ἐπίσης μέγιστον πήχ. βασιλ. 6,000 ἢ ἕξ σταδίων, ἕκτασιν δὲ κατ' ἐπιφάνειαν μόλις 40,000 στρεμμάτων (ζ) καὶ περίμετρον διὰ θαλάσσης 25 ὡς ἐγγίστα γεωγραφικῶν χιλιομέτρων (η).

§ 3. *Ποιότης.* Ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς νήσου μέρος μὲν ἔμβαδον κατὰ τύπους ἐκ στρεμμάτων 48,000 ἀποτελοῦν, ἔστι καθόλου ἀνεπίδεκτον καλλιεργείας, βουνῶδες καὶ πετρῶν τροχμάλων πλήρες, ὀλίγων δὲ μόνον αὐτοφυῶν θάμνων ἐν μέρει καὶ τούτων ναυωδῶν, ὡς εἶπειν, περιεκτικόν· μέρος δὲ ἔμβαδον κατὰ τύπους ἐκ στρεμμάτων 22,000 ἀποτελοῦν, ἐπίδεκτικὸν καλλιεργείας ὀπωποῦν.

§ 4. *Γαῖαι.* Τὰ εἶδη τῶν γαιῶν τῆς νήσου, χρώματος κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὑποπύρρου καὶ ὑπολεύκου, εἰσὶ τὸ πλεῖστον ἀργιλλοσιτιτανώδη, οὐ

ἔνεκα καὶ ἐνδεῆ πρὸς βλάστησιν καὶ καρποφορίαν θυμαίνων ὀμβρίων ὑδάτων, πηγῶν ἐπαρκῶν στερουμένης τῆς νήσου.

§ 5. *Ὀρυκτά.* Οὐδὲν ἔχει ὀρυκτὸν λόγου ἄξιον ἀνακεκαλυμμένον μέχρι τοῦ νῦν, οὐδ' ἔχνος ἐμφαίνει που ὑπάρξεως τριούτου, εἰμῆ τιτανολίθου χρώματος ὑπολεύκου καὶ σχιστολίθου χρώματος σποδιοῦ, ἐπιπολαίως τε καὶ ἐνδομύχως ἐν ἀφθονία πλεισταχοῦ ὑπάρχοντα (θ), τοὺς μὲν εἰς οἰκοδομὴν καὶ τιτανοποιεῖν φύσει ἐπιτηδεύουσ, τοὺς δὲ πρὸς στέγασιν οἴκων, λόγῳ στερεότητος οὐκ εὐκαταταρρανήτους, τοῦλάχιστον διὰ τὸν τόπον, οὐ τινος οἱ κῆτοικοὶ στεροῦνται ἄλλων ἀναγκάσιων μέσων εὐπορίαν καὶ εὐκολίαν ἀπαιτούντων.

§ 6. *Ὑδατα.* Πηγᾶς ἔχει μικράς, ὧν τὰ ὕδατα πότιμα καὶ ἀβλαβῆ, μόλις ἐπαρκοῦντα εἰς τὰς ἀπολύτους ἀνάγκας τῶν νῦν κατοίκων καὶ τῶν ζώων, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ σπανίζοντα χειμῶνος μὴ ἐλθόντος ὑετώδους. Ἐξ αὐτῶν δὲ αἱ ἀξιολογώτεραί εἰσιν αἱ κείμεναι εἰς τὰς παραλίαις θέσεις, «Λιβάδι» (ἀνατολικῶς) «Ἀγκάλη» (μεσημβρινῶς) «Βάλσαμον» (δυτικῶς) «Σερφιώτικον» (ἀρκτικῶς), βέοντα ἔχουσαι τὰ νάμματα, καὶ εἰς τὰς μεσογείους, ὑπὸ τὰ ὀνόματα «Ζάννης, Λιζάρδος, Ἀγελάδα», ἱμητὰ ἔχουσαι τὰ ὕδατα δι' ἀρυτρήριον, πρὸ δὲ πασῶν ἢ παρὰ τὴν νῦν κωμόπολιν Φολέγανδρον κατὰ πέντε μόλις τῆς ὥρας λεπτά, εἰς κατωφερῆ πρὸς δυσμὰς αὐτῆς τόπον κειμένη, ἐντέχνως κατασκευασμένη, τρεῖς ἔχουσα κρουνοὺς, ἰδίως δὲ «Βρύσις» ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων καλουμένη, καὶ παρέχουσα καθ' ὅλον τὸ ἔτος τοῖς πλείστοις τῶν κατοίκων τὸ πρὸς πόσιν καὶ πλύσιν ἐνίοτε ἀναγκαῖον ὕδωρ.

§ 7. *Ὀρη.* Οὐδὲν ἔχει ὄρος μικρὸν ἢ μέγα, λόφους ὅμως οὐκ ὀλίγους (ι), δι' οὓς καὶ Πολυκάρηνος ὀνομασθεῖη ἄν, ὄλους πετρώδεις (ια) καὶ πάντοθεν πολλῶν δὲ μᾶλλον κατὰ τὰς κορυφὰς φαλακροὺς ὄλως, ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἀνηλεῶς κατὰ τὸν χειμῶνα ἰδίως μαστιζομένους, ἐν οἷς διακρίνεται ὡς ὑψηλότερος, ὃ ἐν τῷ μέσῳ σχεδὸν αὐτῆς κείμενος «ὄρος» ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων τανῦν καλούμενος καὶ εἰδικῶς «Ἅγιος Ἐλευθέριος» (ιβ), ἔχων δὲ ὕψος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης πήχ. βασ. 265 περίπου.

§ 8. *Σπήλαια.* Ἐφ' ὅλης τῆς νήσου ὑπάρχουσι πεντεκαίδεκα σπηλάδια ἢ τρωγλαί, χρήσιμα εἰς τοὺς τὴν ποιμαντικὴν ἐπαγγελλομένους πρὸς διαφύλαξιν τῶν μικρῶν αὐτῶν ποιμνίων ἀπὸ τοῦ ψύχους καὶ τῶν βροχῶν ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, καὶ εἰς ἐμφώλευσιν αἰλούρων καὶ νυκτινόμων πτηνῶν, διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἀνάξια εἰδικῆς περιγραφῆς. Ἰπάρχει ὅμως καὶ ἐν ἀξιόλογον διὰ τὴν ὑπογειότητα, τὸ μέγεθος, τὴν θέσιν καὶ τὴν κατάστασιν, καλούμενον ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων, διὰ λόγον μοι ἄγνωστον, «Χρυσοσπηλά»,

αὐτὴ τὴν ἀκριβῆ περιγραφὴν, παρ' ἡμῶν ἄλλοτε γενομένην καὶ εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ταχύπτερος Φήμη» (ἀριθ. 482 τοῦ ἔτους 1845, Ἀπρίλ. 2), καταχωρισθεῖσαν, μεταφέρομεν ἐνταῦθα ἔχουσαν ὡς ἑξῆς:

«Πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς νήσου Φολεγάνδρου, ἐν τῷ μέσῳ ἀποτόμου κρημοῦ, ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εἰς 600 σχεδὸν γαλλικοὺς πόδας ὑψουμένου, κείττι σπήλαιον ἱκανῆς εὐρυχωρίας, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰσὶ πολλοὶ σταλακτίται λίθοι διαφόρων σχημάτων καὶ μεγέθους, συσταθέντες πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, καὶ τρεῖς δεξάμεναι ἐκ κεραμωτοῦ (κουρασάνι) κτεσκευασμένα, ὕδατος πολλακίς πληρούμεναι σταλακτοῦ ἐν ὥρᾳ μάλιστα θέρους. Αὗται ἀναγγέλλουσιν εἰς τὸν περιηγητὴν, ὅτι τὸ σπήλαιον ἐχρησίμευεν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν ἀρχαίων χρόνων τῆς νήσου ὡς κρυψήγητον ἐν καιρῷ ἀνάγκης, οἱ δὲ πολλοὶ καὶ κατὰ σειρὰν εὐρισκόμενοι ἐν αὐτῷ τάφοι, ὅτι ἦτο καὶ πολυάνδριον. Τὴν ιδεάν ταύτην ἐπιβεβαίωσι ἢ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ κρημοῦ, πρὸς τὸ νότιον μέρος τοῦ ὁποίου ἔκειτο, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα, ἢ συνοικία τῶν πλείστων ἀρχαίων τῆς νήσου κατοίκων, εἰς τὸ σπήλαιον φέρουσα ἀτραπὸς, τὸ πλείστον ἀνθρωπίνων χειρῶν ἔργον, καὶ ἢ εὗρεσις ἐν αὐτῷ τούτῳ κατὰ τὸ 1837 ἔτος ὑπὸ τοῦ κυρίου I. Γ. Λάτρη, Διοικητοῦ τότε τῆς ἐπαρχίας Μήλου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει καὶ ἡ Φολεγάνδρος, μιᾶς πραγματοῦς ἐντελοῦς κατασκευῆς, ἀγάλματος τὴν θεὰν Ἀθηνᾶν εἰκονίζοντος. Ἐξ ὅλων τούτων καὶ ἐκ τῆς διηγήσεως πολλῶν ἐντοπίων προβεβηκότων τὴν ἡλικίαν καὶ πολλακίς ἐπισκεφθέντων τὸ εἰρημένον σπήλαιον, οὐχὶ πρὸς ἀνακάλυψιν ἀρχαιοτήτων, ὡς ὀλίγην περὶ αὐτῶν λαθόντων μέριμναν, ἀλλὰ πρὸς θήρην ἀγρίων περιστερῶν ἐν αὐτῷ διαιωμένων, διὰ τὸ ἀφθονον τοῦ ὕδατος ἐν πάσῃ τοῦ ἔτους ὥρᾳ, ὅτι ἀκούεται ἤχος τις εἰς τινὰ τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ μέρος, ὑπὸ τὰ βήματα τοῦ περιηγουμένου, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο εὐρίσκονται κεκαλυμμένα εἰσέτι ἀρχαιότητος λείψανα ὅχι εὐκαταφρόνητα, καθόσον, ὡς εἰκάζομεν, ἐκ τινων ὀρμώμενοι πιθανῶν ὑποθέσεων, δι' ἑλλειψίν ἀκριβοῦς ἱστορίας, ἢ ἀποικία τῆς νήσου προῆλθεν ἐκ Λακεδαιμονίων ἢ ἐξ Ἀθηναίων, ἀνθρώπων δηλονότι, οἵτινες ἀνήκοντες εἰς λαοὺς πεπολιτισμένους καὶ εἶχον καὶ ἀναμφισβόλως μετήνεγκον εἰς τὴν νέαν αὐτῶν κατοικίαν τιμαλφῆ κειμήλια, ἐν οἷς προέταττον καὶ τὰ ἀγάλματα τῶν παρ' αὐτοῖς πιστευομένων θεοτήτων. . . .»

§ 9. *Αἰγιατοί.* Ἄπαντες οἱ αἰγιατοὶ τῆς νήσου εἰσὶ σπιλάδων καὶ ῥηγμίνων πλήρεις, ἐξαίρεσις ὀλίγων τινῶν ψαμμωδῶν, οἵτινές εἰσιν οἱ ἑξῆς: Καραδοστάσιον, Λιβάδιον, Κάτεργον (ἀνατολικομεσημβρινῶς), Νηπίον, Φυρῆ, Ἀγκάλη ἔσω καὶ ἔξω (με-

σημβρινῶς), Κυπαρίσσιον (δυτικῶς), Ἄγ. Γεώργιος καὶ Βορεινὰ (ἀρκτικῶς), ἐν οἷς δύνανται πλοῖα κατ' ἀνάγκην καὶ κατὰ τὴν φορὰν τῶν ἀνέμων ἀγκυροβολῆσαι, ἐν ὥρᾳ μὲν θέρους ἀνευ κινδύνου προφθνοῦς, ἐν ὥρᾳ δὲ χειμῶνος μετὰ κινδύνου μείζονος μάλιστα τοῦ ἐν κλυδωνιζομένῳ πελάγει εἰμῆ, ἔλκτα ὄντα, ὡς ἐκ τοῦ ὄγκου αὐτῶν, φθάσωσιν ἐλκυσθῆναι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. Μεταξὺ δὲ τῶν κατονομασθέντων ἀνωτέρῳ ψαμμωδῶν αἰγιατῶν, ὁ πρὸς ἀνατολὰς, ὁ λεγόμενος «Καραδοστάσιον», κοιλῶδες ἔχων σχῆμα μυχόν τινα ἀποτελοῦν, θεωρεῖται καὶ πράγματι ἐστίν, ὁ τόπον λιμένος ἐπέχων τανὺν ὄρμος δὲ καὶ αὐτός οὐχ ἦττον κινδυνώδης διὰ τὰ μὴ ἔλκτα πλοῖα ἐν ὥρᾳ χειμῶνος ἠγκυροβολημένα εἰ τύχοιεν μάλιστα, ἰσχυρὰ πείσματα, κάλωας καὶ ἀγκύρας ἀναλόγους αὐτοῖς μὴ ἔχοντα. Ὁ ὄρμος οὗτος ἀπέχει τῆς νῦν συνοικίας τῶν κατοίκων τῆς νήσου, διὰ μὲν τὸν πεζῶν 30, διὰ δὲ τὸν ἔποχον 20 τῆς ὥρας λεπτὰ, δι' εὐθυφεροῦς ἐν μέσῳ κλεισθεῖας τὸ πλείστον, πετρώδους τὰ μάλιστα ὁμοῦ καὶ τούτου ἔνεκεν δυσβάτου ὁδοῦ. Καταντικρὺ τῆς εἰσόδου τοῦ ὄρμου τούτου, οὐ πλέον τῶν 400 βασιλ. πήχ. μακρὰν ἀπὸ τοῦ μυχοῦ, κείνται δύο πλησίον ἀλλήλων νησιδία, ὡς συνεχόμενα δὲ διὰ τὴν μικρὰν αὐτῶν προσάλληλον διάστασιν μακρόθεν ἐκλαμβανόμενα ὑπὸ τοῦ θεατοῦ, καὶ ὀνομαζόμενα «οἱ δύο ἀδελφοί» ἢ «οἱ δύο καλόγηροι», ἐγκαρσίως δὲ νοτόθεν ἄλλο, ἀμφοτέρων τῶν εἰρημένων μείζον, ὀνομαζόμενον «ὁ ἄγ. Ἰωάννης» διὰ τὸ ἐπ' αὐτοῦ εἶναι ναῖσκον, κλισίας εἶδος ἔχοντα, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὀμωνύμου ἁγίου τιμώμενον.

§ 10. *Ἀκρωτήρια.* Τέσσαρας ὅλας ἔχει ἡ νήσος ἄκρας πρὸς τὴν θάλασσαν ἰδιαιτέρως ἐξεχούσας εἶτουν ἀκρωτήρια, ὀνομαζόμενα «Ἄγ. Γεώργιος, Κυπαρίσσιοι» (ἀρκτικοδυτικῶς) Δομένικος (ἀρκτικοανατολικῶς) καὶ Κάτεργον (μεσημβρινῶς). ἔχει πρὸς τούτους καὶ δύο ἀποτόμους κρημοὺς, τὸν μὲν «τῆς Παναγίας τὰ κρημνά» ὀνομαζόμενον, βόρραθεν δὲ κείμενον καὶ ὑπερτεινόμενον ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εἰς 600 πόδας ἢ πήχ. βασιλικοῦς 157· τὸν δὲ «τῆς Καραδίνης», νοτόθεν δὲ κείμενον πρὸς τὸ Κρητικὸν πέλαγος καὶ ὑπερτεινόμενον ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εἰς 500 πόδας ἢ πήχ. βασιλ. 150, ἀμφοτέρους δὲ τοῖς μὲν διὰ ξηρᾶς δυσπροβάτους, τοῖς δὲ διὰ θαλάσσης διερχομένοις αὐτοῦς οὐχ ἥκιστα φρικώδεις διὰ τὸ ἐπ' αὐτοῦς προσεράσσειν τὸ θαλάσσιον κύμα ἀνέμου ὀπωσοῦν πνέοντος, ῥόθιον καὶ πεφουσιωμένον. Εἰς τὸν «τῆς Καραδίνης» κρημνὸν, ὑπάρχουσι χηραμύδες οὐκ ὀλίγαι, ἐν αἷς ἀπὸ τινων ἡδη χρόνων ἐγνώσθη ὑπάρχον, εἰ καὶ ὀλιγίστως, ὕλη τις, ἐν εἴδει χόματος, βραχὺς ὑπερύθρου ἔχουσα χροῶμα καὶ τῆ μίλτῳ ὁμοία πως,

οὐκ εὐκαταφρόνητος πρὸς βιάσιμον ἰστίων πλοίων, ὅπερ εἴθισται πολλοῖς ναυτικοῖς, καὶ δικτύων τουλάχιστον, καθ' ἣν πεποιθήκασιν αὐτοῦ δοκιμασίαν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα καταγινόμενοι. Εἰς δὲ τὸν α-της Παναγίας\* παρὰ πόδας αὐτοῦ, ἀλιεύονται λεπάδες οὐκ ὀλίγαι κατ' ἔτος, ἠδὲ ἔχουσαι τὴν γεῦσιν πασῶν τῶν ἀλλαχοῦ τῆς νήσου ἀλιευομένων.

## ΚΕΦ. Β'.

## Κλίμα Φυσικόν (α).

§ 1. *Υγίεια.* Ἡ νήσος Φολέγκανδρος, μικρὰ, κατωφερῆς πάντοθεν, καὶ διὰ τοῦτο τελευμάτων ἐξ ὀμβρίων ὑδάτων ἀνεπίδεκτος ὄλως, ἐλῶν δὲ στεῖρα, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὑδάτων πηγὰς ἀφθόνους, καὶ ὑπερίως πανταχόθεν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου αὐτῆς κατὰ μήκος τε καὶ πλάτος, οὐτ' ἐν θέρει δὲ εἰς ἄκρον θερμῆ, τῆς θαλάσσης μεταδιδούσης αὐτῇ διὰ τοῦ ἀέρος τῆς μονίμου ἑαυτῆς εὐκρασίας, οὐτ' ἐν χειμῶνι ὅσῳ ἄλλαι ψυχρὰ, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ὕψος μέγα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἔστι τὰ μάλιστα ὑγιεινὰ καὶ πάσης ἐπιδημίου νόσου διώκτρια.

§ 2. *Ποικιλότης τῶν γαιῶν.* Τὰ ἀρώσιμα τῶν καλλιεργησίμων γαιῶν τῆς νήσου στρώματα, λυπρὰ καὶ ἀβαθῆ, συνιστάμενα δὲ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ εἴδους τῶν ἀργιλλοτιτανωδῶν γεωλογικῶς, ἀνεπίδεκτὰ εἰσι παντοδαπῶν φυτειῶν καὶ οὐκ εὐδόκιμα ἐπὶ ἀφθονίᾳ καρπῶν, πλὴν εἰμὴ τύχῳσιν ἀφθονοὶ ὕεσι πρώϊμοι καὶ ὄψιμοι, συγκαταβαλλομένης πρὸς τούτοις καὶ τῆς ὑπερμέτρου τοῦ γεωργοῦ προσπάθειας, ἥτις σπανίως ἀνταμείβεται κατὰ τὰς προσδοκίας αὐτοῦ, τῶν περὶ τὸ ἕαρ συμβαινόντων σφοδρῶν καὶ στροβίλων ἀνατολικοδυτικῶν ἀνέμων, εἴτουν τοῦ εὐροκλύδωνος καὶ τοῦ λιθονότου, ἀπασαν σχεδὸν τὴν νήσον ἀνεμποδίστως διερχομένων καὶ ἐν ἀκαρεῖ λυμαινομένων τὰ ἀπόριμα καὶ τὰς φυτείας πάσης.

§ 3. *Αὐτόματος γυνεῖα καὶ βλάστη.* Οὐδαμοῦ τῆς νήσου ὑπάρχουσι δένδρα μικρὰ ἢ μεγάλα ἄγρια, δρυμὸν ἢ ἄλλος ἀποτελοῦντα ἢ καὶ σποράδην κείμενα, ἐν δὲ τοῖς μὴ καλλιεργησίμοις μέρεσιν, εἴτουν τοῖς τροχμάλιων πετρῶν πλήρεσιν ἐδάφους καὶ τοῖς κλίτεσι τῶν λόφων ἀνεξαιρέτως, φύονται, α) θάμνοι διάφοροι, οἷον στοιβὰι, ῥάμνοι, ἀσπαραγωνίαι ῥαδικῶν ἠδίστων τὴν γεῦσιν παρεκτικαί, θῦμοι, ἐλελίσφακοι τοῦ γένους τῶν ἀρρένων μὴ παράγοντες ἐλελίσφακόμηλα, ὡς ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ τοῦ ἰμακτικωτέρου εἴδους ὄντες καὶ εὐωδίας πληροῦντες τοὺς περιέχοντας αὐτοὺς τόπους, οἷον τὰς ῥάχεις ἰδίως τῶν λόφων « Ἀλίσφακλᾶς » καὶ « Γέρου Μέγα », ἀσπάλαθοι, ὧν τοῦ ἀνθοῦς ἐν ἔαρος ὥρᾳ δρέπονται αἱ μέλισται, μέλι παράγουσαι ἰσάξιον

τῷ ὀμητικῷ, φλόμοι (β), σχῖνοι, ξυλείας κυσίμου κυριωτέρως διὰ τὸν τόπον παρεκτικοί, οὐχὶ δὲ καὶ μαστιχοφόροι, ὡς οἱ τῆς Χίου, ὧν τὸ εἶδος οὐδεπρῶς διαφέρουσι, πλὴν εἰμὴ τὴν ἠλικίαν, θρύα, ἐχινόποδες, λύγοι, λυκόφανοι, νήρια, νάρθηκες, ἄλιμα καὶ ἀκάνθη παντοδαπαί β) βοτάναι οὐκ ὀλίγαι καὶ διάφοροι (γ) ἀνθοφοροῦσαι καὶ τὴν ὕψιν τοῦ ἐδάφους διὰ τῶν ποικίλων χρωμάτων τῶν ἀνθῶν αὐτῶν θυμασίως στολίζουσαι, ἐν οἷς καὶ ἡ κρόκος (δ), ἥς τὸ ἄνθος ἐπιζήτητον πολλαχοῦ.

## ΚΕΦ. Γ'.

## Ζωολογία.

§ 1. *Τετράποδα.* Κατὰ τὴν γεωγραφικὴν διανομήν τῶν ὄντων ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ἡ Φολέγκανδρος ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀτμοσφαιρικὴν ἐπιρροὴν τῶν ἄλλων Κυκλάδων ἢ τῶν νοτίων Σποράδων οὔσα, ἠδύνατο ἔχειν ἄγρια ζῶα, οἷα κἀκεῖναι, ἢ τουλάχιστον αἱ μᾶλλον αὐτῇ γειτνιαζούσαι, οἷον λαγωοὺς καὶ δασύποδας, ὡς ἡ Μήλος, ἡ Κίμωλος, ἡ Νάξος κλπ., ἀλλ' ὡς εἰκάζομεν τὸ στενὸν τῆς ἐπιφανείας καὶ τὸ πρὸς αὐτὴν σχετικῶς ὑπερμέτρον πλῆθος τῶν κατοίκων αὐτῆς, τῶν πλείστων γεωργῶν ὄντων, ἐγέννησαν πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων τὴν ὑπάρχουσαν νῦν παραλλαγὴν, καὶ ἰδοὺ ἄρα ἡ νήσος τό γε νῦν ἔχον, φέρει ἐκ μὲν τῶν μαστοφόρων τετραπόδων αἰλούρους καὶ κοινούς μῦς, ἐκ δὲ τῶν ὠστόκων φρόνους, καὶ ταῦτα εἰς σμικρότατον ἀριθμὸν.

§ 2. *Πτηνά.* Ἐγκάτοικα τοιαῦτα ἄγρια ἐπὶ τῆς νήσου οὐκ εἰσιν ἄλλα, εἰμὴ πέλειαι, ἐμφωλεύουσαι εἰς τὸ σπήλαιον « Χρυσόσπηληγὰ, » κέρδικες ἐν τοῖς παρακτίοις τὸ πλεῖστον ἐνδικοιτώμεναι καὶ τοῖς ἀποκρύμοις τόποις, οἷον « τὰ Τουρκιά, τὸν Αὐλακα, τὰ Καταλύματα, τὰ Φυρά, » κίρκοι ἢ κερχνιῆδες (ἀνεμογάμαι ὑπὸ τῶν κατοίκων καλούμενοι) ἰέρακες εἰς τοὺς δύο ἀποτόμους κρημνοὺς, ὡς τὰ ὑψηλότερα αὐτῆς καὶ πολλὰς ἔχοντα ὅπως καὶ χηραμίδας μέρη, εἰς οἷα ἐνσμενίζονται ἐμφωλεύοντες καὶ ἀπ' αὐτῶν ἐξορμῶντες νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν πρὸς σπαρχμῶν τῶν κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον καὶ Αὐγουστον διερχομένων τὴν νήσον στιφθηδὸν τρυγῶνων τε καὶ ἄλλων παροδικῶν στρουθίων, γλαῦκες αἱ νυκτινομοὶ καὶ τῶν ἐρήμων αἱ φίλαι, κορώναι τῶν θνησιμαίων ζώων καὶ τῶν ὀπωρῶν αἱ ἀδελφάγοι ἐχθραὶ (α), σπῖνοι, κόσσυφοι καὶ κορυδαλοὶ, οἱ διὰ τῆς λιγυρᾶς αὐτῶν φωνῆς, αἰεὶ μὲν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἔαρος μέχρι τέλους τοῦ θερούς, περὶ τὴν ἕω καὶ δαίλην ὄψιν τοῦ ὕψιστου τὴν παντοδυναμίαν ὕμνουντες, κόκκυγες, τὴν ἡρεμίαν τῆς νυκτὸς διὰ τοῦ κοκκυμοῦ αὐτῶν κατὰ τὸ θέρος συνήθως διακόπτοντες, ἀλκυονίδες καὶ νήσσαὶ θαλάσσιαι, ἐν τοῖς παραλίοις κύκλω σχεδὸν τῆς νή-

σου ἐνδαιτιώμεναι, καὶ γυπαίετοί μέχρι δύο ζευγῶν, οὐδέποτε δὲ πλείους, οἱ τῶν ἄρνων, ἐρίφων καὶ κατοικιδίων ὀρνίθων ἄρπαγες.

§ 3. Ἐρπετά. Ἐκ τοῦ γένους τούτου τῶν ζῶων ὑπάρχουσιν ἐν τῇ νήσῳ ὄφεις, τοῦ εἴδους τῶν τυφλίνων, οὓς οἱ κάτοικοι «τυφλίτας» καλοῦσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ σιναροὶ ὡς ἄλλοι ἀλλαχοῦ τοῦ αὐτοῦ εἴδους, οὐδεὶς γὰρ οὐδεπώποτε ἐδήχθη ὑπ' αὐτῶν ἢ ἄλλως πως ἔπαθεν, ὡς ἀφηγοῦνται γέροντες πίστεως ἄξιοι.

§ 4. Ἀμφίβια. Μὴ ὑπαρχόντων ἐν τῇ νήσῳ ἔλῶν, ὡς εἴρηται μοι πρόσθεν, οὐχ ὑπάρχουσι καὶ ἀμφίβια ἢ ἐνυδρόβια ζῶα, εἰμὴ βάτραχοι ὀλίγιστοι καὶ ἐν μόναις ταῖς θέσσι, «Λιβάδιον, Ἀγκάλη καὶ Βάλσαμον», ῥυακίων μικρῶν ἐπὶ τινὰς μῆνας τοῦ ἔτους σχηματιζομένων ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς πηγῶν· οἱ δὲ βάτραχοι οὗτοι, οὐχ ὡς ἄλλοι ἄλλων τύπων συνεχῶς κοάζουσιν, ἀλλὰ σπανίως ὡσεὶ ὄντες τοῦ εἴδους τῶν μογιλάλων.

§ 5. Ἐντομα. Πολλότατα τοιαῦτα, οἷα καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὑπόγειά τε καὶ ὑπέργειά εἰσι καὶ ἐν Φολεγάνδρῳ, ὧν τὴν ἰδιαιτέραν ὀνομασίαν ὡς μὴ γνωστὴν ἡμῖν ἱκανῶς, ἀφίεμεν ἄλλοις τοῦ βικιλείου τῶν ἐντόμων γνωστικοῖς ἀνδράσιν· εἰθίσμεθα γὰρ σεμνύνεσθαι ἐπὶ τῷ σιωπᾶν ἢ ἐπὶ τῷ λέγειν περὶ ὧν οὐκ ἴσμεν σαφῶς, ἀποφεύγοντες τὴν ἐπὶ δοκησιοφίᾳ δίκην τῶν ὄντως σοφῶν, τὸν Δαμασκηνὸν Ἰωάννην ὑποβουλέα ἔχοντες λέγοντα (Προοίμ. Λογικ. σελίδ. 4.) «Τὸ σὺν ἀμαθίᾳ κεκτησθαι τὴν τῆς γνώσεως οἴησιν χαλεπὸν καὶ ἐπίμωμον καὶ συγγνώμης ἀπάσης ἀνάξιον καὶ μείζονος ἵνα μὴ λέγω τῆς ἄκρας ἀμαθίας τεκμήριον»· τοῦθ' ὅπερ πάσης παντός, συγγραφὴν μάλιστα πρὸς δημοσίευσιν ἐπιχειροῦντος, μελέτης ἄξιον.

(Ἐπιτεταί συνέχεια.)

## ΑΡΑΘΟΡΑ.

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΜΟΝΤΥΟΝ. Ἰδοὺ τί ἐστὶ τὸ prix Montyon, περὶ οὗ κατ' ἔτος ἀναγινώσκωμεν εἰς τὰς γαλλικὰς ἐφημερίδας. Ὁ De Montyon, γενόμενος κληρονόμος μεγάλης περιουσίας, ἔδαπάνη ἐξ αὐτῆς εἰς ἐμψύχωσιν τῶν γραμμάτων καὶ ἐνίσχυσιν τῶν εἰς αὐτὰ ἐπιδιδόμενων. Πολλάκις συνέτρεχεν ἀνωδύμως τὰς γαλλικὰς ἀκαδημίας, χορηγῶν χρήματα πρὸς ἀπονομὴν βραβείων. Κατὰ τινὰ μάλιστα χρηματίτην διαγωνισμὸν, καθ' ἃν ἐκρίθησαν μὲν τέσσαρα πονήματα ἰσοδύναμα καὶ ἐπάξια ἀμοιβῆς, ἡ ἀκαδημία ὅμως εἶχεν ἐν μόνον βραβεῖον, ὃ Montyon ἐστειλεν ἀνωδύμως τὰ τρία ἄλλα διὰ τριῶν ἐπιστο-

λῶν, ὡς ἂν ἔδαφιλεύοντο ὑπὸ τριῶν διαφόρων φιλοσόφων. Τὸ 1782 ἔτος ἠγωνοθέτησε δώδεκα χιλιάδων φράγκων ἔπαθλον ὑπὲρ τοῦ συγγράμματος ὄπερ, ἐκδοθὲν ἐντὸς τοῦ ἔτους, ἤθελεν ἐπιδοκιμασθῆ ὑπὸ τῆς ἀκαδημίας ὡς τὸ ἄριστον τῶν λοιπῶν. Περὶ τῶν αὐτῶν χρόνον ὤρισεν καὶ τὸ περὶ ἀρετῆς βραβεῖον.

Εὐεργετικώτατος ἐδεικνύετο πρὸς τοὺς φιλολόγους τοὺς στερουμένους μάλιστα περιουσίας. Εἰς τινὰ τοιοῦτον ἐχορήγησε σύνταξιν ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ μὴ φανερώσῃ ποτὲ τὸ ὄνομα τοῦ εὐεργέτου· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ νέος φιλόλογος ἐπιμένων δὲν συγκατετέθη εἰς τὸν ὄρον, ἡ σύνταξις δὲν ἐδόθη.

Ἐκπληρῶν καθήκοντα ἀνωτέρου λειτουργοῦ τοῦ δημοσίου ἐν Λουερνίᾳ, ἠγαπᾶτο πέρα πάντων διὰ τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ. Τσοῦτω γενναίως ἐβοήθει ἐξ ἰδίων τοὺς πένητας, ὥστε οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ἀνήγειραν χάριν εὐγνωμοσύνης μνημεῖον εἰς τιμὴν αὐτοῦ ὅτε ἀνεχώρησεν ἐκαίθεν.

Αἱ πρὸς τὰς ἀκαδημίας χορηγίαι αὐτοῦ συνεποσώθησαν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως εἰς 60,000 φράγκων· ἀφῆκε δὲ καὶ εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα διὰ διαθήκης περὶ τὰ τρία ἑκατομμύρια. Ὁ ἐντιμος τοῦ ἀνδρός βίος ἐξεικονίζεται οὕτως εἰπεῖν διὰ τῶν λόγων οὓς ἀπέτεινε τὸ 1769 πρὸς τὸν βασιλέα· «Ὁ βίος μου, εἶπε, δὲν περιστέφεται ὑπὸ μεγίστης λαμπρότητος· ἴσως μάλιστα καὶ περιστέφθη ὑπὸ τοιαύτης πέρας τοῦ δέοντος· ἀλλ' ἐὰν ἐπραξάτι ἄξιον τιμῆς, ἠγωνίσθην ν' ἀποκρῦψω αὐτὸ πολὺ πλέον ἢ ὅσον ἄλλοι δὲν ἐφρόντισαν ν' ἀποκρῦψωσι τὰς κακὰς αὐτῶν πράξεις. Τὰ δὲ ἔργα μου, ὅσα ἐξ ἀπαραιτήτου ἀνάγκης ἐγένοντο γνωστὰ, ἀποδεικνύουσιν ὅτι δὲν ἔχω δουλοπρεπὴ τὴν ψυχὴν.»

Ἡ ἀξία τῶν διαφόρων κληροδοτημάτων ἅσα κατέλιπεν εἰς τὴν γαλλικὴν ἀκαδημίαν καὶ τὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα ὃ ἐξοχος αὐτὸς πολίτης, ἐγένετο σήμερον δεκαπλασία.

ΒΟΛΤΑΙΡΟΣ. Τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον διηγεῖται ὁ Λόρδ Brougham ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφόμενῳ Mens of Letters and Science of the time of George III, ἐγγυώμενος περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ γεγονότος. «Πρῶτον τινὰ τοῦ μηνὸς Μαΐου ὁ Κ. Βολταῖρος ἐμήνυσε τὸν νέον κόμητα Λατούρ ἐὰν ἐπεθύμει νὰ ὑπάγῳσιν οἱ δύο εἰς τὸν περίπατον. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἡ τρίτη ὥρα τῆς αὐγῆς, ὁ Κ. Λατούρ ἐνόμισεν ὅτι ὠνειρεύετο, ἀλλ' ἐν τσοῦτω ἐφθασε καὶ δεῦτερον μήνυμα. Ἐσπευσε λοιπὸν νὰ μεταβῆ εἰς τοῦ Βολταίρου ὅστις ἠτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ. — Φίλτατέ μοι κόμη, εἶπεν ὁ φιλόσοφος, ὑπάγω νὰ ἴδω τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου· ἡ profession de foi d'un vicairre savoyard ἠρέθισε τὴν ὄρεξίν μου, καὶ θέλω νὰ βεβαιωθῶ ἂν ὁ Ρουσὼ εἶπεν ἀλήθειαν. — Ἀνεχώρησαν δὲ ἐνῶ ἦτο σκότος, προπορευομένου ὀδηγοῦ